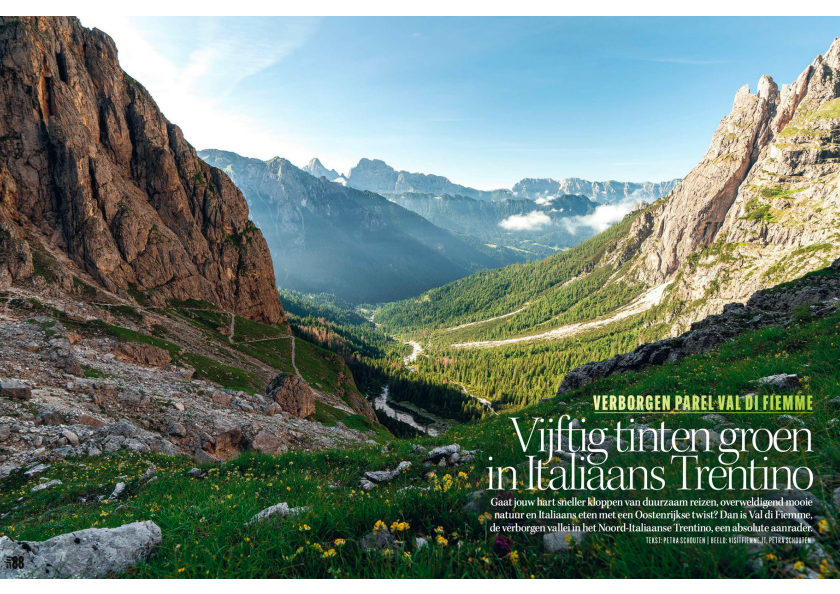

VERBORGEN PAREL VAL DI FIEMME

Vijftig tinten groen in Italiaans Trentino

Gaat jouw hart sneller kloppen van duurzaam reizen, overweldigend mooie natuur en Italiaans eten met een Oostenrijkse twist? Dan is Val di Fiemme, de verborgen vallei in het Noord-Italiaanse Trentino, een absolute aanrader.

TEXST: PETRA SCHOUTEN | BEELD: VISITFIEMME.IT, PETER SCHOUTEN

Met de
nachttrain
naar Trentino.
Sporen is
avontuurlijk
en hartstikke
duurzaam

Toegegeven: je bent langer onderweg dan wanneer je vliegt maar met de nachttrein naar Trentino is avontuurlijk en – niet geheel onbelangrijk – hartstikke duurzaam. Dus sporen we vanuit Eindhoven in veertien uur naar Noord-Italië. Hoe langer we onderweg zijn, hoe spectaculairder het uitzicht vanuit onze slaapprocoupe wordt: besneeuwde bergtoppen, steile hellingen vol wijnranken, imposante kastelen en lieflijk gekleurde dorpjes raken aan ons voorbij. Vanuit treinstation Bolzano is het nog een halfuur met de taxi naar Cavalese. De belangrijkste 'stad' in de Fiemme-vallei is gebouwd op een zonnig plateau op duizend meter hoogte pal tegenover de keten van Lagorai. In de wintermaanden staat Cavalese in het teken van de wintersport maar met twee nationale parken, meer dan 150 kilometer aan gemarkeerde wandelpaden en veertig meren, wil je hier ook in het voorjaar en de zomer zijn. Zeker wanneer je geluissensuïd bent in duurzaam reizen. Veel bedrijven, hotels en restaurants in Val di Fiemme proberen hun ecologische footprint te verlagen door hun CO₂-uitstoot zo laag mogelijk te houden, actief bij te dragen aan het behoud van natuur en voornamelijk te werken met lokale producten. We checken in bij viersterrenhotel La Stiva. Het hotel heeft de sfeer van een authentieke berghut: groene meubels, tientallen koekoeksklokken en geweven, schilderijen van keizerin Sisi en haar geliefde Frans Jozef aan de muur, en met houtsnijwerk versierde balkenplafonds. Ik voel me meteen thuis.

Hechte gemeenschap

De volgende ochtend hebben we afgesproken met Marisa van toeristenbureau Visit Fiemme. Ze neemt ons mee naar Palazzo della Magnifica Comunità di Fiemme, op vijf minuten lopen van het hotel. Het voormalige bisschoppelijke paleis met een muur vol kleurrijke fresco's valt meteen op wanneer je Cavalese binnenrijdt. Het Palazzo – dat nu een museum is – werd in de middeleeuwen gebouwd door de prinsbisschoppen van Trens. In eerste instantie als zetel, maar later werd het paleis ook de zomerresidentie van de prinsbisschoppen zelf. Toen met de Napoleontische aanval werd het prinsdom opgeheft bleef bestaan, gebruikte de Oostenrijkse regering het paleis als *banco della resa*: een vernissagesaal voor beken en kleine criminelen. De cellen in de kelder met honderden ingekerfde boodschappen in de wanden van hout zijn daar het bewijs van.

Eenmaal binnen in het imposante gebouw, steekt Marisa meteen van wal: "Dit is niet zomaar een museum," zegt ze met ogen die glimmen van trots, "maar het kloppend hart van onze gemeenschap. Een symbool van duizendjarige tradities, van zelfbestuur en autonomie van onze bevolking." Die onafhankelijkheid blijkt Cavalese al in 1111 na Christus te hebben gekocht met de opbrengst van houtverkoop. Terwijl Marisa ons over de geschiedenis van haar stad vertelt, loodst ze ons langs een indrukwekkende collectie schilderijen die samen het verhaal vertellen van de duizend jaar oude instelling. Het bestuur van de Magnifica Comunità treedt op als beschermers van de immense bossen en bewaakt oude wetten en tradities. Zo heeft ieder huishouden een 'leidert' – Marisa is dat namens haar gezin – die stemt voor de gemeenteraad. Val di Fiemme is dus daadwerkelijk eigendom van de bewoners, wat maakt dat ze zo zorgvuldig met hun omgeving omgaan. Een andere traditie is dat iedere in Cavalese geboren man of vrouw bij volwassenheden een deel van het woud tussen de 1.500 en 1.600 vierkante meter krijgt toegewezen. Wat niet betekent dat de gezinnen zomaar hout rooien in hun eigen stukje bos. De Magnifica Comunità is volgens Marisa de enige die mag bepalen waar en wanneer er wordt gekapt. En ja, daar houdt iedereen zich aan. "Wij zijn een heel hechte community. Alle 'buren' voelen zich verantwoordelijk voor het behoud van het bos, de stad én voor elkaar. Ben je in nood, dan staat heel de gemeenschap voor je klaar." Als voorbeeld noemt ze een woningbrand waarbij een gezin tijdelijk hun huis moest verlaten. Vanuit de Magnifica Comunità werd een bankrekening geopend waarop elk huishouden een donatie stuurde. Binnen een week was het dak gerepareerd en kon het gezin weer terug naar huis. "Dat we zo hecht zijn, klinkt voor buitenstaanders misschien een beetje benauwend, want niets blijft hier gebeuren. Maar ik vind het vooral een geruststelling om te weten dat alle buren onvoorwaardelijk voor mij klaarstaan." Na een meer dan indrukwekkende rondleiding in het Palazzo, loopt Marisa met ons mee naar het skistation aan de rand van de stad, waar we een gondel zullen nemen naar het populaire

Doorkijkje in Cavalese

wintersportgebied Alpe Cermis. In Cavalese wonen 4.200 mensen, de stad is niet heel groot maar wel een plaatje. Pastelkleurige gevels, bogen en fresco's, knusse pleintjes en prachtige parken. En mergens zweerf ik te bekennen, laat staan muren vol graffiti. Ik denk aan wat Marisa eerder vermeldde: "We zorgen voor onze omgeving en voor elkaar."

Zwarte muziek op een wit podium

In twintig minuten brengt een ultramodern skicabine ons naar 2.200 meter. Het uitzicht tijdens de rit is waanzinnig. Een natuurlijk amfiteater met elke dag een andere voorstelling, afhankelijk van het weer en de jaargetijde. Onder ons zoeven nu nog mensen over de pistes, maar eind april gaat het skigebied dicht en veranderen de besneeuwde hellingen in frissgroene Alpen-welden vol citroenmelisse, korenbloemen en grazende koeien met bellende ronden hun nek. We hebben geluk: vandaag geeft Dolomiti Ski Jazz, het jaarlijkse jazz- en bluesfestival, waar nationale en internationale artiesten tien dagen lang optreden in theaters, berghutten en cafés in en rondom Cavalese. Het openingconcert op de piste wordt verzorgd door de Italiaanse Hotch Potch Bluesband Ciumba Electric Gumbo. Umberto, Luca en Vincenzo mogen dan op leeftijd zijn, ze rocken als jonge honden. Van dansen in de sneeuw en een 'Agnostic' krige je honger. Dus schuiven we na het concert aan in de knusse berghut van het Sporting Hotel. Met uitzicht op de Alpen laat de linguïste met gerookte zalm, truffelolie en paddenstoelen zich extra goed smaken.

Pastelkleurige gevels, bogen en fresco's, knusse pleintjes en prachtige parken. Dat is Cavalese

Het woud van de violen

Dat een groot deel van de Italiaanse bergprovincie Trentino bedekt is met bossen, wist ik. Maar dat in 'het dak van Italië' meer dan zestig miljoen bomen groeien, daar kan ik me echt niets bij voorstellen. We rijden door natuurpark Paneveggio Pale di San Martino en ook nu weer naaldbomen zover mijn oog reikt. Daarachter de pieken van de zilverkleurige Dolomieten, die tegen een azuurblauwe hemel schitteren in het zonlicht. Minstens 20-voetsteerbaar vind ik dat dit berggebied nu 150 miljoen jaar geleden onder water stond. Dat de puntige Dolomieten feitelijk versterkte koraalriffen zijn tot wel 3.300 meter boven zeeniveau, gevormd na een botsing van de Adriatische en de Eurasiatische platen. Parkranger Elio – pet met gouden adelaar, boswachterscap, bergschape en een serieus maar vriendelijk gezicht – heet ons welkom op de parkeerplaats van Bezoekerscentrum Terra Foresta di Paneveggio. Het programma staat een wandeling door Foresta dei Violini, een wel heel bijzondere deel van het uitgestrekte oerbos. Al evenwel worden in het 'Woud van de violen' Poaceae Abies Karst gekweekt. Het hout van deze Noorse Fijnsparren is namelijk uitermate geschikt om te worden verwerkt tot snaarinstrument of tot de zandbodem van een piano. Dat wist ook de beroemde violenbouwer Antonio Stradivari, die hier in de 17de eeuw al inkoop voor zijn instrumenten kwam doen. Elio wijst naar een terrein met enorme stammetjes afgesagde boomstammen, iets later in het dal. "Daar lopen we eerst naar toe," zegt gids Isabella van Visit Fiemme, die voor de vertaling meewerkte. "Niet alle houtsoorten zijn geschikt voor het maken van snaarinstrumenten," zegt de parkwachter wanneer we stilstaan voor een enorme stapel stammen. Het beste hout komt van de noordhellingen. Op een hoogte tussen 1.500 en 2.000 meter krijgen de Fijnsparren precies de juiste mix van licht, warmte en vochtigheid. Daardoor groeien ze traag, wat de vezels lang en recht maakt en de jaarlingen gelijkmatig, zonder knoesten. Elio glimkt met ▶

Adem kust

● **RespiArt**, het hoogste openluchtmuseum van Italië, ligt in de Val di Fiemme op meer dan tweeduizend meter hoogte. De 36 installaties van kunstenaars over de hele wereld staan langs een drie kilometer lang pad en gaan op in het decor van de Dolomieten. Het kunstpark is ook 's zomers bereikbaar met de Agnello-skiift vanuit Pampago. Dan zijn er ook geregeld concerten in het bergtheater. RespiArt.com

● Fiemme Combra Guest Card

Verlijf je minimaal twee nachten in Val di Fiemme, vraag dan bij je hotel naar de Fiemme Guest Card. Met deze kaart kun je gedurende je gehele verblijf voor € 10 gebruikmaken van alle bergliften en de (pendel)bus. Daarnaast geeft de kaart je korting op wellnesscentra, wijnproeverijen, e-bike-huur, restaurants en lokale producten. Visitfiemme.it

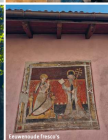
Uitzicht op de Dolomieten

Magnifica Conventi

Hotel Le Sten

Levenswilde fresco's

Parkringer Elio

zijn vingers langs een stam met minstens 150 jaar oude jaarlijngen: "Hoe gelijkmatiger de houtstructuur, hoe beter het resonant. Alleen zeer licht en elastisch hout kan de trilling van een snaar doorgeven."

Vijftig tinten groen

Het is begin maart en hoewel we ons op 1.600 meter hoogte bevinden, ligt er nauwelijks sneeuw in de vallei. In het donkere oerbos ontwaakt de lente langzaam. Maar de paden in het voolbos achter de hostaplag zijn volgens Elio nog nat en ijzig, dus binden we sneeuwspikes om. Op wat kwetterende vogels en het ruisen van smeltwater na heerst hier een serene rust. Warme zonnestralen verlichten de open plekken en kleuren het mos op en rond de stammen vijftig tinten groen. "Het is veel te warm voor de tijd van het jaar," zegt Elio. Hij wijst naar zijn knieën. "Klimaatverandering. Normaal zou je tot hier in de sneeuw moeten staan." De grootste natuurtrap voltrok zich in 2008, toen storm Valse 4 miljoen bomen als luciferhoutjes tegen de grond sloeg. Sindsdien liggen nog steeds bosschelingen plat. "Met man en macht worden nieuwe bomen aangeplant, maar het kan volgens Elio nog wel honderd jaar duren voordat alle schade is hersteld. Ook de Letterzetter vormt een bedreiging. Tijdens de droge, warme zomers zat deze kever boomstammetjes aan. "En dan krijg je dat," zegt Elio en hij wijst naar een verdroogde, beige uitgeslagen naaldboom. In stilte lopen we verder over het Marcio-wandelpad, een slingerende weg door het majestueuze Paneveggio-bos. Via een spectaculaire hangbrug over de Traviogol-rivier komen we terug naar het bezoekerscentrum. We sluiten de wandeling af met een bezoek aan de Syntheek, de droogkamer van het zacht geurende muzikale hout.

Sociaal restaurant

Dat de inwoners van Cavalese betrokken zijn bij hun medemens, blijkt ook uit het succes van sociaal restaurant Le Rais, dat letterlijk 'wettelijk' beschermt en elke avond van de week vol zit. Anders dan de meer traditionele Italiaanse restaurants in Cavalese serveren ze bij Le Rais gerechten met een Oostenrijkse twist, uiteraard gemaakt met lokale ingrediën-

De beroemde vioolbouwer Antonio Stradivari kwam hier in de 17de eeuw al inkopen voor zijn instrumenten doen

ten uit het seizoen. Hoe lekker je hier ook kunt eten, het draait allemaal om de medewerkers van dit restaurant: jongeren met een sociale beperking zoals autisme of een psychische aandoening. In twee jaar worden ze bij Le Rais klaargestoomd voor het vak van bediende. En met succes: veel ex-medewerkers hebben inmiddels een baan in het 'gewone' bedrijfsleven. Daar toosten we op. Natuurlijk met TrentoDoc, een verrukkelijke mousserende witte wijn uit de regio. Dan zet een meisje - glimlach van oor tot oor - een heerlijk geurend bord voor mijn neus. Varkensvanzin in teriyaki-gembersaus met bloemkoolpuree en gefrituurde courmouten. Het water koopt me in de mond en ik heb nogmaals mijn glas: "Buon appetito."

De essentie van het bos

Val di Fiemme is een openlucht. Het is dan ook niet toevallig dat de circulaire biomassa-fabriek Magnifica Essenza in Cavalese staat. De vallei zelf levert namelijk de belangrijkste bron van grondstoffen: naaldbomen. Op de derde dag van ons verblijf leidt medewerker Roberto ons rond over het terrein van deze fabriek. Langs gerichte houtsnippers en bakken met pallets die geuren naar een Turks Stoombad, langs enorme ketels en buitenhoge ovens. De destillatie van essentiële oliën vindt volgens Roberto plaats door het terugwinnen van afvalwarmte uit de dampen van Bioenergia Fiemme Spa, de eerste biomassa-stadsverwarmingssentrale in Trentino. "Wij werken volledig CO₂-neutraal en voorzien alle huishoudens in Cavalese en de pastafabriek (die ook heel veel energie verbruikt, red.) van warm water." In Roberto's stem klinkt al net zoveel trots door als in die van Marisa: "Everything deserves a second chance is het motto van ons bedrijf. Dus we verwerken ook dat wat normaal als afvalmateriaal wordt beschouwd: het groene deel van de bomen en planten die door slecht weer zijn ontworteld. Door afvalwarmte om te zetten in stoom, is het ons gelukt essentiële oliën uit het groen van de naaldbomen te halen. Olie zo puur, dat je het zelfs kunt gebruiken als smaakmaker. Daarmee vangen we de essentie van het bos, zonder enige impact." ■

3x eten

● **Sociaal restaurant**
Restaurant Le Rais is een plek waar mensen met een handicap of sociale kwetsbaarheid hun eerste stappen zetten in de wereld van werk, begeleid door gespecialiseerd personeel. lerais.it

● De leukste pizza

In het historische gebouw Riccabona in het centrum van Cavalese kun je bij de familie Gilmozzi sinds 1952 terecht voor traditionele en kenmerkende pizza's. Alessandro.gilmozzi.com

● Het mooiste uitzicht

Het menu van Chalet 44 bestaat uit een mix van Italiaanse smaken en op de Alpen geïnspireerde gerechten, wat zorgt voor een heerlijke culinaire reis in schouwse sfeer. Chalet44.it